

Світлана Пілішек,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету

СПІЛКУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті розглядається спілкування як форма взаємодії у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Зазначається, що використання суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії між викладачем і студентом у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням є важливою складовою процесу навчання іноземної мови взагалі. Автор наводить перелік ролей, які може виконувати викладач для реалізації суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії зі студентами під час навчального процесу, та зазначає значущість застосування такої моделі для досягнення цілей навчання.

Ключові слова: спілкування, взаємодія, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, діяльність, професійна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Успішна взаємодія між людьми є запорукою формування позитивних стосунків як у повсякденному житті, так і у професійній діяльності. Взаємодія під час діяльності у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням є шляхом до формування готовності майбутніх спеціалістів до професійної діяльності у міжкультурному середовищі. Така тенденція продиктована сучасними глобалізаційними та інтеграційними процесами у різних сферах діяльності людства, які вимагають від майбутніх спеціалістів готовності вести фахову діяльність, використовуючи іноземну мову як спільну мову комунікації.

На успішність навчальної діяльності та досягнення цілей навчання чинять вплив і спосіб організації навчального процесу та ролі, які виконує викладач. Сьогодні спостерігається тенденція до суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками навчального процесу, механізми та результати якої заслуговують на глибше вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Аналіз наукової літератури показав, що як вітчизняні, так і зарубіжні науковці різних напрямів досліджували питання взаємодії між людьми у процесі спілкування [1-5].

Метою статті є визначити особливості взагалі та переваги зокрема суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентами у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні десятиліття у використанні були різноманітні методики викладання іноземної мови, і усі вони передбачали існування різних і суперечливих поглядів на взаємодію між викладачем і студентами. Зрозумілим завжди залишається той факт, що ефективність навчання іноземної мови значним чином залежить саме від природи цієї взаємодії. Відносини між учасниками навчального процесу під час вивчення іноземної мови в основній своїй масі будуються на якості спілкування. Існує думка, що взаємодія між викладачем і студентами може сприяти засвоєнню іноземної мови, формуванню іношомовної комунікативної компетенції взагалі і набору компетентностей, необхідних для успішного спілкування під час професійної діяльності у міжкультурному середовищі зокрема. Усього цього можна досягти забезпечуючи постійне використання комунікативного підходу до викладання іноземної мови через практику виконання завдань, які передбачають використання іноземної мови. Але лише такий спосіб не є достатнім, оскільки важливу роль відіграє ще і якість педагогічного спілкування між викладачем і студентом як різновиду взаємодії.

Взаємодія між учасниками навчального процесу під час вивчення іноземної мови реалізується як через створення атмосфери, в якій формуються дружні відносини між учасниками процесу навчання, так і через сприятливі умови навчання, в яких студенти мають змогу максимально реалізувати себе у спілкуванні іноземною мовою. Останнього можна досягти через впровадження різних форм роботи та типів завдань, спонукання студентів до застосування

набутих впродовж навчання компетентностей, а також використання викладачем і студентами різних ролей взаємодії під час спілкування.

Довідникова література визначає спілкування як взаємодію людей, під час якої відбувається обмін пізнавальною інформацією, знаннями, емоціями, досвідом, результатами діяльності. Діяльнісний підхід до визначення спілкування визначає його як спільну діяльність людей, в основі якої лежить взаємодія між суб'єктами, і у межах якої суб'єкти спілкування розглядають один одного як ціль, а не як засіб.

Процес взаємодії через спілкування під час занять з іноземної мови являє собою двосторонній процес між учасниками процесу навчання, під час якого викладач і студенти чинять вплив один на одного. Кожний етап такої взаємодії може потенційно призвести або до співпраці, або до протистояння. Варто зазначити, що формування стосунків між викладачем і студентом, студентом та студентом, та якість цих стосунків чинять вагомий вплив на ефективність навчання та його результати. Спілкування саме у педагогічній діяльності має велику роль, оскільки саме через спілкування відбувається засвоєння знань та набуття навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності суб'єктів навчання.

Як уже зазначалося вище, одним із очікуваних результатів навчання іноземної мови за професійним спрямуванням є готовність до професійної діяльності у міжкультурному середовищі. Також, беручи до уваги той факт, що ефективність навчання іноземної мови залежить від якості взаємодії між учасниками навчального процесу, слід згадати і про моделі і принципи такої взаємодії. Оскільки взаємодія під час навчання іноземної мови реалізується через спілкування, то у межах даного дослідження ми спиратимемося саме на моделі спілкування.

Роль і місце спілкування розуміються різними ученими по-різному. До того ж, як уже зазначалося вище, поняття «спілкування» набуває специфічного змісту у контексті навчальної діяльності. Такий вид діяльності передбачає вираження ставлення людини до інших, однак стосунки між учасниками

навчального процесу у навчальному спілкуванні можуть розкриватися не у повному обсязі. Навчальне спілкування, як один із напрямів дослідження у педагогічній психології, розкриває модель спілкування «суб'єкт»-«суб'єкт» (викладач-студент або студент-студент).

Сприятливі психологічні умови процесу навчання іноземної мови та подальша активізація діяльності студентів можуть бути досягнуті за рахунок стимулювання активності студента через використання різних типів завдань та використання суб'єкт-суб'єктної моделі спілкування. Вважається, що така модель взаємодії формує у студентів готовність до прийняття аргументів іншого суб'єкта спілкування, до взаємодії з ним; вона є по суті діалогічною формою спілкування, в межах якої реалізується розвивальна стратегія [3].

Психологічні особливості навчального спілкування виражаються у тому, що воно відбувається за суб'єкт-суб'єктною моделлю спілкування. Такий вид взаємодії активізує мислительну діяльність в межах спілкування викладача і студентів, під час якої студенти не лише засвоюють знання через отримане повідомлення, але і спроможні перетворити це знання на конструктивні схеми власних навчальних дій [1]. До того ж, така модель спілкування є ефективною і сприяє якості результатів навчання навіть за умов, коли один і суб'єктів (студент) володіє значно меншим обсягом знань, умінь та навичок.

В цілому, серед ознак суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії під час спілкування можна виокремити у першу чергу рівність у стосунках між викладачем і студентом; зосередженість викладача на потребах студентів (перехід від процесу навчання, у центрі якого стоїть викладач, на процес навчання, у центрі якого стоїть студент і його потреба у набутті необхідних знань, навичок, компетентностей); вільний обмін досвідом між викладачем і студентами (наприклад, викладач може наводити приклади власної діяльності за професійним спрямуванням, але не лише успішні, а і такі, які мали певні недоліки і невдачі), під час якого відбувається індивідуальне осмислення студентом досвіду викладача; творчий підхід та експериментування і т. ін.

За умов суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентом відбувається діалог. Діалогічність, у свою чергу, передбачає рівноправність учасників взаємодії, яка стимулює мотивацію до навчання і є показником зацікавленості у самому процесі набуття знань [2]. За таких умов відбувається вплив одного суб'єкта на інший (викладача на студента) і в рамках міжособистісних відносин. Г. Ковальовим виокремлено три основні стратегії впливу на людину: імперативну, маніпулятивну та розвивальну [3]. Саме розвивальна стратегія базується на суб'єкт-суб'єктній моделі взаємодії, де психіка виступає відкритою системою, якій притаманні зовнішні і внутрішні важелі регулювання.

Спираючись на зазначене вище, слід зазначити, що традиційно викладач реалізував імперативну та маніпулятивну стратегії впливу на студентів, виконуючи домінуючу роль та просто передаючи знання студентам під час навчання іноземної мови. Проте сьогодні спостерігається зсув до застосування цілої низки інших ролей викладача, які допомагають реалізувати суб'єкт-суб'єктну модель взаємодії. Літлвудом було виокремлено (пізніше ця класифікація була доповнена іншими науковцями) такі ролі як спостерігач (викладач координує порядок виконання завдань та видів діяльності у логічну схему від простого до складного); менеджер (викладач упорядковує види діяльності так, щоб вони утворювали урок); інструктор (викладач вводить новий матеріал, контролює, оцінює діяльність студентів); консультант (викладач надає допомогу); співрозмовник (викладач бере участь у процесі навчання, наділяючи себе і студентів однаковими правами) [5]. Таким чином, виступаючи здебільшого у ролі співрозмовника, та користуючись іншими ролями, зазначеними вище, викладач у змозі створити умови для кращої взаємодії зі студентами та сприяти підвищенню рівня ефективності навчання. У будь-якому разі, ролі викладача як інструктора чи менеджера виглядають більш психологічно комфортними для студентів за авторитарну роль домінуючого лідера навчального процесу.

Висновки. Отже, процес спілкування, який відбувається під час навчання іноземної мови за професійним спрямуванням, являє собою взаємодію викладача та студента під час спільної діяльності, спрямованої на досягнення окреслених цілей навчання. Безперечним є той факт, що запорукою успішності такого спілкування є застосування суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії між викладачем і студентом, яка передбачає зосередженість викладача на потребах студента, підвищує мотивацію до навчання зокрема через обмін досвідом, відкриває можливості до творчості.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Шляхи подальших досліджень будуть зосереджені на вивченні особливостей та форм суб'єкт-суб'єктної між студентами під час вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням.

Список використаної літератури

1. Андреева, Г. М. Социальная психология. – М. : Московский университет, 1980. – 416 с.
2. Велитченко, Л. К. Педагогічна взаємодія : теоретичні основи психологічного аналізу / Л. К. Велитченко. – Одеса, ПНЦ АПН України, 2005. – 302 с.
3. Ковалев, Г. А. Три пападигмы в психологи – три стратегии психологического воздействия / Г. А. Ковалев // Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации : Сб. научный трудов. – Москва, 1987. – С. 4 – 16.
4. Орбан-Лембрик, Л. Е. Психологія професійної комунікації : навчальний посібник / Л.Е. Обран-Лембрик. – Чернівці : Кники XXI, 2010. – 528 с.
5. Littlewood, W. Communicative Language Teaching. – Cambridge : Cambridge University Press, 1981.

Рецензент – доктор психологічних наук, доцент Олександренко К. В.

Стаття надійшла до редакції 8.09.2016

Пилишек С. А. Общение как субъект-субъектное взаимодействие между преподавателем и студентом в процессе обучения иностранному языку профессиональной направленности

В статье рассматривается общение как форма взаимодействия в процессе обучения иностранному языку профессиональной направленности. Обозначается, что использование субъект-субъектной модели взаимодействия

между преподавателем и студентом в процессе обучения иностранному языку профессиональной направленности является важным компонентом процесса обучения иностранному языку в целом. Автор приводит в пример список ролей, которые может исполнять преподаватель для реализации субъект-субъектной модели взаимодействия со студентами во время учебного процесса, и говорит о значимости использования такой модели для достижения целей обучения.

Ключевые слова: общение, взаимодействие, субъект-субъектное взаимодействие, профессиональная деятельность.

Pilishek S. O. Communication as a subject-subject interaction in workplace English class

The article deals with the issue of communication as a form of interaction in workplace English class. Interaction in class between teacher and student(s) is the centre of attention in this article. It is mentioned that the model of subject-subject interaction between a teacher and a student in workplace English class is an important element of the learning process.

Applying modern techniques of teaching the language presupposes using a variety of activities that enable students to communicate in class as much as possible and both build up and further develop and practice a set of competences needed for further professional activity. The author stresses that the most favourable conditions for achieving the learning goals and aims in workplace English class are created by making use of the model of subject-subject interaction between teacher and student while performing different communicative activities. It is claimed that when people interact by means of communication not only they exchange information, knowledge, experience, emotions, but also see each other as a means for achieving the goal of communication, and not the aim.

The process of communication within the subject-subject interaction in workplace English class is generally characterised by equality of the roles performed by teacher and student. In this case much depends on the teacher who is able to perform the roles that guarantee this equality. The author outlines the list of the possible roles, gives them characteristic and points out the ones that are really favourable to use for achieving the effect of the subject-subject interaction in workplace English class. It is also identified that interaction in the form of dialogue between teacher and student is the characteristic of equality.

Keywords: communication, interaction, subject-subject interaction, professional activity.